



Festivalu in medijskemu molku na rob

Starejši smo skupina prebivalstva, ki se loči od drugih po življenjskih izkušnjah in znanju, ki smo si ga nabirali vse aktivno življenje. V začetku minulega meseca so se v Cankarjevem domu v Ljubljani, na 8. festivalu za 3. življenjsko obdobje in Tednu enakih možnosti člani društev upokojencev predstavili z več kot sto kulturnimi, rekreacijskimi in športnimi medgeneracijskimi dogajanjem in strokovnimi srečanji.

V Zvezi društev upokojencev trdimo, da bi lahko vse dosedanje vlade v demokratični Sloveniji veliko bolje uporabile znanje in izkušnje starejših v dobro vseh generacij. Pa pišejo vladni uradniki celo poročila Evropski uniji in strategije o starejših, ne da bi se posvetovali z nami ali pa nam prepustili, da bi dokumente napisali sami. Strankokracija nas je, resnične predstavnike uporabnikov storitev, dobresedno pometala iz svetov domov za starejše in iz zdravstvenih ustanov. Nadomestila nas je s svojimi kadri. Ko so v vladi pripravljali dokument o aktivnem staranju, so pozabili na upokojence, govorili so samo o starejših delavcih.

Kljub temu, da smo na to ves čas opozarjali, se ni nič premaknilo. Delavcev primanjkuje, v Sloveniji pa imamo več kot 165 tisoč upokojencev, mlajših od 65 let. Pokojnine so zaradi inflacije in vladnih ukrepov vsak dan nižje. Marsikateri starejši, če že ne dela na sivem trgu, bi delal kako uro ali dan na teden, da bi si povečal dohodek.

Toda zakonodaja jih ne motivira za vnovično delno vključevanje v delovni proces. V društvih upokojencev pa bi radi ustanovili servisno dejavnost za starejše.

Strokovnjaki ves čas (namerno?) pišejo o tem, kako bodo pokojnine pokopale mlajše generacije. Kam pa upokojenci dajemo pokojnine? Prav gotovo zlatnikov ne zakopavamo v vrt. Smo potrošniki, pomagamo otrokom in vnukom, plačujemo si oskrbo v domovih za starejše in oskrbo na domu – torej s pokojninami ustvarjamo nova delovna mesta. In če država siromaši upokojence, siromaši družine, predvsem pa mlade rodove, ki jim že za otroke primanjkuje denarja. Kar polovici starejših v domovih za starejše pa morajo za stroške doplačevati otroci. To je podatek za leto 2007. In kako bo naprej?

Festival za 3. življenjsko obdobje in Teden enakih možnosti sta bila dogodka, ki sta v treh dneh pritegnila 12 tisoč starejših, zvrstilo se je devetnajst okroglih miz, ki so jih vodili vrhunski strokovnjaki, prireditvi pa nista bili deležni niti ene samo vrstice v Delu, kaj šele na nacionalni televiziji.

In kakšen izgovor imajo uredniki za tako svoje vedenje? Ob tem, da smo starejši najzvestejši bralci, poslušalci in gledalci!

dr. Mateja Kožuh Novak



vsebina

Predlogi ZDUS strankam in vladi	2
Bivalna infrastruktura za starejše	6
Domače in tuje politike in upokojenci	8
Največji problem so nizke plače	10
Nasilje nad starejšimi	12
Novice, obvestila	14
Ali pri zdravniku niste bili zadovoljni?	16

Na spletu odpri www.zdus-zveza.si

Predlogi ZDUS strankam in vladi

Zveza društev upokojencev Slovenije je vsem strankam zmagovalne koalicije poslala dopis, v katerem je predstavila prednosti, ki bi se jih po mnenju ZDUS morala takoj lotiti nova vlada. To pa so:

- vprašanja naraščajoče revščine v Sloveniji, zlasti siromašenja več kot polovice upokojencev. Možnosti osnovnega preživetja vsakogar v Sloveniji mora biti prva prioriteta pri odločanju o razporeditvi proračuna Republike Slovenije;
- vlada se mora takoj lotiti vprašanja divje privatizacije zdravstva in socialnega varstva, kar vse le še poslabšuje položaj v zadnjih letih osiromašenega prebivalstva;

- zaradi naraščajočega števila zelo starih prebivalcev je treba pospešiti sprejem zakona o dolgotrajni oskrbi in izoblikovati celovito strategijo oskrbe onemoglih in bolnih v državi;
- s prostovoljnim delom je mogoče v znatni meri blažiti stisko siromašnega prebivalstva in potrebe onemoglih in bolnih. Zato mora biti ena od prioritete vlade tudi sprejetje zakona o prostovoljstvu in večja podpora prostovoljnemu delu.

Starejši pričakujemo, da bosta nova vlada in parlament pozorno in učinkoviteje prisluhnila izkušnjam in znanju starejših.

Pokojninska in davčna reforma, v letu 2007 pa še občutno višja inflacija so polovico upokojencev (manj kot 500 evrov pokojnine dobiva polovica, manj kot 700 evrov pa kar tri četrtine vseh upokojencev) in kar 200 tisoč delavcev potisnili na rob preživetja. Svetovno recesijo so dočakali brez prihrankov.

V nasprotju z začetkom devetdesetih let, ko so brezposelnost otrok reševale in blažile pokojnine njihovih staršev, zdaj te pomoči ni več. Zaradi višjih življenjskih stroškov se tokovi medsebojne pomoči že obračajo in mlajše generacije morajo vsak dan več prispevati za preživetju staršev. Zato menimo, da je prva naloga nove vlade pri razporeditvi proračuna, da pomoč socialno najbolj ogroženim dobi prednost.

Prva prioriteta so ukrepi za blažitev revščine

- Minimalna plača in minimalna osnova za pokojnino se morata dvigniti že v letu 2008 najmanj za višino povečanja življenjskih stroškov.
- Mejo za pridobitev varstvenega dodatka in drugih transferjev, ki blažijo stisko mladih družin, je treba dvigniti v skladu z zvišanjem življenjskih stroškov. Kot objektivno merilo bi lahko uporabili Evrostatov izračun praga revščine za različno velika gospodinjstva. Ob inflaciji je treba tak izračun pripraviti vsako leto.

- Vlada naj čim prej oblikuje mešano strokovno skupino (v njej naj bodo tudi upokojeni strokovnjaki), ki bo oblikovala predlog minimalne zagotovljene življenjske košarice za dostojno preživetje (vzor je lahko Nizozemska) in jo sproti prilagajala novim in napovedanim demografskim razmeram.
- Najrevnejšim pomagajo že ukrepi, kot je oprostitev plačevanja RTV naročnine in mesečnega prispevka za dodatno zavarovanje ter pustiti v javnem prevozu. Predlagamo, da vlada že na svoji prvi seji sprejme, parlament pa potrdi te olajšave.
- Zahtevamo odpravo in preureditev 151.člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter podrobno analizo sistema od zunaj prevzetih parametrov, ki vplivajo na pokojninski sistem in na druge, za upokojence pomembne sisteme.
- Razmerje med plačo in pokojnino se mora v štirih letih za vse 4 osnovne skupine vrniti vsaj na raven 1 : 0,65, za starostne pokojnine pa vsaj na razmerje 1 : 0,70.
- Potrebno je analizirati dosedanje pokojninske reforme in pripraviti predlog preoblikovanega pokojninskega sistema, ki ne bo že vnaprej ustvarjal revežev v starosti. (Kako naj danes delavec z mesečnim osebnim dohodkom 400 evrov varčuje za starost?). V ta namen je treba imenovati strokovno skupino, v kateri bodo kot člani sodelovali tudi upokojeni strokovnjaki.

- Javnosti je treba posredovati natančne informacije, kaj so pokojnine in kaj socialni dodatki ter od kod se črpajo sredstva zanje. Na tej podlagi bo treba preurediti tudi statistike.
- Premožnje KAD in dela Triglava je treba takoj vrniti v upravljanje ZPIZ kot dopolnilo pokojninskemu skladu, saj je to skupno premoženje starejših, pretežno že upokojenih generacij. Predstavniki upokojencev (ZDUS je največja samopomočna organizacija upokojencev) morajo biti sorazmerno zastopani v članstvu upravnih odborov teh skladov; vlada in politične stranke pa morajo zmanjšati svoj neposredni vpliv na upravljanja teh skladov in na ZPIZ.
- Vlada naj odpravi formalne ovire za (delno) zaposlovanje upokojencev. V pol leta naj spremeni zdajšnje diskriminatorno zakonodajo. S tem bo hkrati posegla na trg sive ekonomije, zmanjšala pa bo tudi pritisk na dviganje pokojnin. Po zgledu študentskega servisa naj omogoči tudi samopomočnim organizacijam upokojencev, da ustanovijo in razvijejo servisno dejavnost za povečanje medsebojne pomoči starejših.
- Vlada naj poišče možnosti, da bi tudi upokojeni strokovnjaki sodelovali v procesih vseživljenjskega učenja, ki se po dopolnjenem 50. letu bistveno zmanjša, saj upokojenci zaradi visokih cen ne morejo plačevati kotizacij in drugih stroškov za izobraževanje.
- Sredstva za povečevanje kakovosti socialne države morajo rasti s povečevanjem gospodarske uspešnosti države. Zadnja leta so se namreč ta sredstva kljub gospodarski uspešnosti zmanjševala.

Soudeležba starejših pri upravljanju sistemov, ki jih zadevajo

Starejši smo največja organizirana skupina prebivalcev. V primerjavi z drugimi imamo največ nabranega znanja in izkušenj, zato želimo ustvarjalno sodelovati z vlado in parlamentom. Da bi lahko prispevali svoje znanje in izkušnje, predlagamo:

- Vlada naj začne takoj izpolnjevati zaveze in priporočila Združenih narodov na področju staranja (Madrid 2002 in Leon 2007) ter Evropske unije (Berlin 2002 in 2007). Preneha naj s prakso, da rešuje (piše zavezujoča poročila) sama, ne da bi pri tem sodeloval nevladni sektor, kar je diskriminatorno do civilne družbe. Zveza društev upokojencev Slovenije je pripravljena s svojimi strokovnjaki tvorno sodelovati pri izpolnjevanju zavezujočih ciljev.
- Vlada naj čim prej ustanovi urad za starejše, katerega osnovna naloga bo skrb za kakovostno in aktivno staranje prebivalstva in spodbujanje medgeneracijskega sožitja. Starejši smo tisti, ki v družini združujemo generacije, zato je edino smiselno, da nam vlada in parlament omogočita, da skrbimo za medgeneracijsko solidarnost tudi na ravneh lokalne skupnosti in države.
- Vsak nov zakon ali njegova sprememba mora za najmanj tri mesece v javno obravnavo. Starejši lahko s svojim znanjem in izkušnjami bistveno pripomoremo k njegovi sprejemljivosti in uporabnosti. Pričakujemo, da bo parlament to pravilo sprejel v prvih šestih mesecih svojega dela.



- Vladni svet za medgeneracijsko sožitje mora dobiti drugačne gnotne in organizacijske možnosti za delo. Njegovi sklepi morajo postati zavzujoči za ministrstva in vlado. Še pred pripravo državnega proračuna morajo biti pripravljene akcijski načrti za strategijo varstva starejših do 2010.
- Takoj je treba začeti pisati Strategijo aktivnega staranja do leta 2015 (in nič več strategije varstva starejših). Starejši smo v sodelovanju z drugimi nevladnimi organizacijami pripravljene izoblikovati izhodiščne teze, ki jih bomo nato uskladili z vladnimi strokovnjaki. Vlada pa mora zagotoviti sredstva za to.
- Predstavniki civilnih organizacij upokojencev se morajo vrniti v svete javnih zavodov in skladov (zdravstvo, socialno varstvo, univerza, šole), ki upravljajo s sredstvi, ki smo jih ustvarile zdajšnje upokojenske generacije. Pri tem je seveda treba upoštevati predvsem številčnost posameznih nevladnih organizacij.
- Če naj bodo nevladne organizacije zaželen partner nosilec oblasti, je njihovo delovanje treba tudi materialno dolgoročno podpreti, da bodo lahko sledile dinamiki dogajanj.
- Vlada naj preuči možnost, da bi lahko upokojeni seniorji na nepridobiten način svetovali malim podjetnikom in drugim doma in v tujini. V Nemčiji država zaradi izvozne komponente s posebno postavko neposredno podpira tako dejavnost seniorskih organizacij.
- Povezovanja starejših v mednarodnem prostoru so pomemben vir pridobivanja izkušenj in pripomorejo k uveljavljanju Slovenije v svetu. Od vlade pričakujemo povečano pomoč in več sodelovanja.

Zdravstveno varstvo

Skrb za zdravje prebivalstva je pomemben dejavnik učinkovitosti države in kakovosti življenja državljanov. Na področju zdravstva predlagamo naslednje rešitve:

- Vodilni motivi zdravstvenega sistema v Sloveniji morajo biti pravičnost, dostopnost, kakovost in učinkovitost.
- Javni zdravstveni sistem, financiran iz prispevkov vseh prebivalcev Slovenije, mora biti enako dostopen za vse. Mešanje javnega in zasebnega v zdravstvenem sistemu omogoča zlorabe in zmanjšuje dostopnost najbolj ranljivih skupin do zdravstvenega varstva. V javnih zavodih je treba prenehati z zdajšnjo nenačrtno privatizacijo življenjsko pomembnih storitev, ki že tako razslojeno družbo le še bolj razslojuje, saj daje prednost bogatejšim in v povprečju manj bolnim ljudem. Mrežo javnih zavodov moramo ohraniti in jo izboljšati. Zasebniki kot koncesionarji naj bodo v javni sistem vključeni samo tam, kjer je to bolj racionalno kot širitev javnih zavodov. O podeljevanju koncesij morajo soodločati tudi predstavniki uporabnikov.
- Ne pristajamo na zmanjševanje pravic iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Nujno pa se bo dogovoriti, katere teh pravic mora finančno pokriti država in katere Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Upravljanje sistema mora temeljiti na trdni pravni ureditvi, na ustreznih podatkovnih podlagah in izkazanih dejstvih (zdravstveni računi, povezane statistike in evidence), kar vse naj določa odgovornost posameznikov in nadzor nad opravljanjem zdravstvenih storitev. Sistem zdravstvenih računov naj se zato poglobi in razširi.
- Tako zasebno, kot tudi javno zdravstvo in zdravilstvo morajo biti nadzorovani. V nadzor nad čakalnimi listami in drugimi merljivimi storitvami morajo biti enakopravno vključeni predstavniki uporabnikov.
- Zdravstvena dejavnost potrebuje temeljito strokovno analizo upravljanja, ekonomike, sodelovanja med strokami in odnosa do uporabnikov.

Zahtevamo učinkovito strokovno kontrolo izvajalcev in upravljavcev zdravstvenih zavodov, pri čemer je treba v svete zavodov in v druge kontrolne mehanizme vključevati tudi predstavnike uporabnikov, zlasti pa starejših, saj imamo veliko znanj in izkušenj.

- Patronažna služba je nujna v zdajšnjih razmerah hitrega razslojevanja prebivalstva. Vlada naj imenuje delovno telo, v njem naj bo polovica predstavnikov uporabnikov, ki naj v pol leta pripravi analizo učinkovitosti patronažne službe in izoblikuje predloge za večjo in učinkovitejšo delo patronažne službe na terenu.
- V vseh bolnišnicah morajo v obdobju enega leta urediti negovalne oddelke, katerih cena pa mora biti prilagojena plačilni sposobnosti revnejšega prebivalstva. Negovalni oddelki morajo biti tudi odprti za prostovoljce.
- Država mora nameniti več sredstev nevladnim organizacijam za osveščanje prebivalstva o skrbi za lastno zdravje in aktivnostih za izboljšanje zdravja prebivalstva.
- Vlada naj skladno s politiko odgovornosti za zdravje prebivalstva ustanovi svet za zdravje, v katerem bodo predstavniki ministrstev in civilne družbe. Svet za zdravje mora v skrbi za zdrava delovna mesta vzpostaviti dialog s predstavniki delodajalcev.

Program pomoči starejšim

- Zakon o dolgotrajni oskrbi naj bo ena nujnih vsebinskih točk na eni prvih sej parlamenta. Delovno skupino, ki bo pripravljala predlog zakona, naj sestavljajo predstavniki uporabnikov in stroke (izvajalci, uporabniki in plačniki storitev). Vlada si mora zadati za cilj, da bo zakon sprejet v enem letu.
- Obenem z nastajanjem zakona o dolgotrajni negi naj nastaja tudi celovita strategija pomoči ljudem in njihovim svojcem, ki potrebujejo pomoč okolja. Osnovni cilj strategije je bolnike in onemogle obdržati čim dlje v domačem okolju. V strategijo morajo biti vključeni tudi prostovoljci, ki morajo biti deležni večje podpore vlade in parlamenta.
- Klic v sili (rdeči gumb) mora postati dostopen vsem, ki potrebujejo večji nadzor, zlasti pa ljudem v oddaljenih krajih. Zato mora vlada ustanoviti enoten republiški klicni center in poiskati način, kako opremiti prebivalce po vsej Sloveniji z enotno opremo, saj bi tako znatno pocenili to storitev.
- Država mora prenehati z naložbami v zasebne domove za starejše (javno-zasebno partnerstvo). Spet mora investirati v javne domove in zagotoviti, da bodo dostopni vsem, ki potrebujejo domsko varstvo. V svetih domov morajo predstavniki starejših sestavljati vsaj polovico članov. Prav tako morajo v domovih ustanoviti svete svojcev prebivalcev domov.
- Nastajanju medgeneracijskih centrov mora država posvetiti več pozornosti, ti centri pa morajo temeljiti na prostovoljstvu.

Bivalni standard

V Sloveniji se soočamo z izjemnim položajem: kar 80 odstotkov starejših od 69 let je lastnikov ali solastnikov stanovanj in hiš, ki pa niso bile zgrajene za potrebe v starosti. Na videz varna naložba za starost pa je v številnih primerih zgolj mrtev kapital. Manjših stanovanj je malo in so draga, zaradi slabega nadzora nepremičninskega trga so zamenjave tvegane, prostorov v domovih za starejše ni, ti domovi pa v zdajšnji obliki tudi niso najprimernejša oblika, ki bi si jo starostnik izbral prostovoljno, hkrati pa je v miselnosti starejše generacije v Sloveniji trdno zakoreninjeno prepričanje, da je treba imetje zapustiti mlajšim generacijam.

- V zvezi društev upokojencev pripravljamo projekt promocije alternativnih stanovanjskih oblik starejših, da bi se tako ljudje lažje odločali za zamenjavo neprimernih stanovanjskih površin, za take, ki so primernejše za staranje in dolgoživo bivanje. Projekt naj bi trajal pet let. Pričakujemo, da bo vlada prispevala dovolj sredstev, da bi lahko projekt izvedli.



- Vlada naj takoj začne spreminjati zakonodajo, ki bo ljudem olajšala varno in ekonomsko zanimivo zamenjavo lastniških stanovanj za primernejše bivalne enote (davčne oprostitve), s pomočjo socialnih služb in drugih oblik pomoči pa naj pomaga, da bodo pri menjavah primerno zaščiteni pred prevarami.
- Vlada naj uredi in poveže podatke ter svoje upravne in razvojne storitve skladno z napovedanimi demografskimi spremembami naredi primernejše bivalni politiki za starejše.

Prostovoljno delo, razvoj lokalnih skupnosti in države

- Vlada naj pripravi, državni zbor pa v pol leta sprejme zakon o prostovoljstvu in z njim uredi tudi financiranje te dejavnosti.
- Zgled naj bodo Velika Britanija in države s sklenjenimi sporazumi z nevladnim neprofitnim sektorjem o sodelovanju in o zagotavljanju optimalnih možnosti za njegovo delo in razvoj.
- Izdelava programa pospeševanja razvoja prostovoljnega dela (skupaj s predstavniki nevladnega neprofitnega sektorja).
- Vlada mora dodatno denarno podpreti aktivnosti ZDUS za organizacijo medsebojne pomoči starejših, saj bi z večjo finančno pomočjo vlade in občin lahko hitreje vključili vsa slovenska društva upokojencev v projekt Starejši za starejše, kar bi pomembno vplivalo na zmanjšanje pritiska na domove za starejše in pocenilo storitve na domu. Da bi lahko spremljali kakovost življenja vseh starejših in da bi lahko poiskali tiste, ki potrebujejo pomoč okolja, predlagamo, da bi v zakon o humanitarnih organizacijah vnesli določbo, na kateri katere bi lahko za potrebe humanitarne pomoči iz registra prebivalstva dobili podatke o prebivališčih starejših.

Aktivnosti za medgeneracijsko sožitje

- Dolgoživa družba je družbeni pojav, ki se ga je treba lotiti sistematično in z odgovori na vprašanja, kako bomo živeli v spremenjeni generacijski strukturi. Uveljavljeno pot iskanja odgovorov na izzive dolgožive družbe zagotavlja tudi Festival za tretje življenjsko obdobje, ki je manifestacija sodelovanja generacij in vnovičnega vključevanja starejših v družbena dogajanja. Od nove vlade pričakujemo, da se bodo v organizacijo festivala vključila vsa ministrstva in mu s tem znotraj proračunskih sredstev zagotovila tudi dolgoročno finančno stabilnost.
- Ljubiteljske kulturne dejavnosti so eno pomembnih področij uspešnega medgeneracijskega sodelovanja. Vlada in parlament naj jih zato izdatneje ovrednotita in podpreta. Urediti je treba tudi plačevanje avtorskih pravic SAZAS za prostovoljska društva, saj zdajšnje zahteve ogrožajo ljubiteljsko kulturo.

Izobraževanje starejših je nujno za medgeneracijsko sožitje

- Uporaba sodobnih komunikacijskih sredstev je med starejšimi premajhna (10 odstotkov). Vlada naj zato ob pomoči ZDUS in drugih samopomočnih nevladnih organizacij starejših izpolni obljube prejšnje vlade in poskrbi, da se bo izboljšala oskrbljenost DU z računalniki in z znanjem, potrebnim za njihovo uporabo. Pozitivna diskriminacija je na tem področju nujnost (popusti pri uporabi mreže, subvencije za opremo in izobraževanje, vzdrževanje spletnih strani in podobno).
- V vseživljenjsko učenje naj vlada uvrsti tudi razvoj in pridobivanje veščin starejših za medsebojno pomoč v gospodinjstvih in za skupne midsosedske ter podobne socialne storitve.

Bivalna infrastruktura za starejše

V Sloveniji so starejša gospodinjstva v veliki meri lastniki nepremičnin, predvsem stanovanj. Ta sklad še vedno pridobiva na svoji tržni vrednosti in je lahko pomemben socialni steber za starejša leta. Ohranjanje tega premoženja za potomce zato pomeni, da država financira s starostjo povečane socialne potrebe prebivalstva.

Živimo čedalje dlje, pričakovana doba trajanja življenja se podaljšuje, upokojujemo se prezgodaj, povprečno pri 60 letih; od dneva, ko gremo v pokoj, lahko pričakujemo še 25 let upokojskega življenja. Med nami je in bo vedno več starih ljudi, potrebnih posebne oskrbe, vse to pa spremlja padajoče razmerje med neto plačo in pokojnino. Zato so potrebni t. i. socialni transferi, ki pa jih država dolgo ne bo več zmogla ne v pričakovani količini ne v kakovosti. Nobena država in ne le naša, zlasti pa ne v novih razmerah naraščajočih cen hrane in energentov in polzeče inflacije ter napovedane recesije.

Prevelika in tudi nefunkcionalna stanovanja, povezana še z arhitektonskimi ovirami ter socialnimi in drugimi težavami, postanejo za starejše po odhodu potomcev finančno in tudi siceršnje fizično breme. Zlasti takrat, ko starejši potrebujejo posebne storitve v življenjski dobi, ki jo imenujemo 80 + (ali zelo stari prebivalci), se zadeve zaostrejuje in se bodo še bolj. Problem oskrbe ali nege in posebne oblike bivanja za take osebe ali »oktogeneracijo« se pojavlja že zdaj, poleg klasičnih pa nimamo dovolj novih zamisli, pa tudi napovedana varovalna zakonodaja močno zaostaja.

Govorimo o stanju danes in v prihodnosti, o obratnih hipotekah, o prepričevanju starejših lastnikov nepremičnin, da že zgodaj (55 let in več) tudi na drugačen, bolj prožen način urejajo svoje bivalne navade in poskrbijo za starosti primerne bivalne razmere. Govorimo tudi o potrebnem krajšanju poti od bivalnih enot starejših ljudi do oskrbnih storitvenih centrov, o potrebnih selitvah stanovalcev in centrov, zdravstvenih in okoljskih razmerah bivanja, o transportu in drugih bivalnih problemih starejših.

Krizne napovedi, ki v veliki meri temeljijo na svetovni eksplozivni potrošnji vseh dobrin, na slabo obvladljivih zdajšnjih in prihodnjih parcialnih inflacijah (zdravstvena je nekaj posebnega in vedno za tri odstotne točke višja kot splošna), in o podražitvah ter pomanjkanju denarja za socialne transferje. In tudi o mlajših ljudeh, ki bodo opravljali zahtevne in vedno dražje storitve za starejše, če se oskrbovanci tudi teritorialno

ne bodo približevali in se povezovali za skupno uporabo in razvoj samopomoči med seniorji.

Problematiko lahko v grobem razvrstimo na dve področji:

- seniorji ostajajo doma vse preostalo življenje (po upokojitvi ali odhodu otrok);
- seniorji bodo prisiljeni v bivalne spremembe in večje investicije vključno s preselitvami ali bodo pripravljene oditi v domove.

Pri tem je treba vedeti, da se, denimo na Dunaju, ne glede na splošno željo, da bi starostniki dočakali konec življenja doma in v domačem okolju, ta želja uresniči le 15 odstotkom starih, v bolnišnicah jih umre 70 odstotkov, v domovih za ostarele 9 odstotkov, med prevozi ter v nesrečah pa umre 6 odstotkov starostnikov. Torej je treba razmisliti, kako ravnati in ali bodo taka razmerja pri nas drugačna, ali pa so morda možne drugačne rešitve.

Prva izbira - seniorji ostajajo doma. Potrebno se je osredotočiti na določitev tipičnih seniorskih ali mešanih gospodinjstev in bivanjskih razmer v obstoječih enotah, v katerih so ta gospodinjstva, na njihovo prenovo za spremenjene potrebe in na drugačno upravljanje. Bremena, povezana z vzdrževanjem nepremičnih premoženj in storitev postajo s staranjem zanje vse večja.

Druga izbira, razmišljajmo o preselitvah in bistveno drugačnem upravljanju nepremičnih premoženj. V tem primeru se kaže osredotočiti na nekaj aspektov:

- domovi ali kolektivna gospodinjstva ali oskrbni centri za kakih 5 odstotkov 65 in več let stare populacije. Potrebna bi bila podrobna analiza razmer, spremembe v miselnosti, razumeti je treba zahteve koncentriranih storitev ob primerni razpršenosti oskrbnih točk in delni koncentraciji oskrbovancev, ekonomsko in teritorialno pokrivanje storitev domov z več sorodnimi funkcijami, javno in zasebno upravljanje storitev.
- Cena bivalnih enot in cena zemljišč ni več enaka tisti pred tridesetimi leti. Kdo lahko »daruje« draga komunalno urejena zemljišča in podari gradnjo infrastrukture na drugačen, nov način? Kaj storiti v velikem mestu, kjer je cena zemljišča lahko do 1000 evrov za kvadratni meter, na njem pa naj bi gradili namensko bivalno enoto za starejše?

- Stanovanjske skupnosti različnih neformalnih oblik, kolektivna (skupna) in zasebna stanovanja, varovana in drugače poimenovana stanovanja, storitve zanje, urejanje definicij, financiranje, poraba časa starejših ljudi v povezavi s stanovanji in vrtovi. Ali vsi enako razumemo in merimo te pojme?
 - Sektorji in storitvene aktivnosti v omrežju storitev za starejše (javni, zasebni, nevladni sektor in gospodinjstva), določitev nabora najnujnejših storitev po starostni generaciji, lokaciji in možnosti. Pospeševanje specifičnih storitev, davčne in druge razvojne in socialne politike.
 - Medgeneracijske stavbe in skupnosti, načini gradnje in življenja.
 - »Samopomočne« prostovoljske skupnosti seniorjev (S2S - senior pomaga seniorju), modeli, socialne in pravne podlage za ustanavljanje, pomoč države in vloga NVsO (nevladnih seniorskih organizacij) ter njihova vloga pri razvoju bivalne infrastrukture za starejše.
 - Pogodbeno in dedno pravo ter pravna sredstva za menjavo in preno bivalnih enot, vzorci, rešitve, modeli ipd. Preužitki, obratna hipoteka in podobne rešitve. Zakaj se ne uveljavljajo?
 - Oprema že zgrajenih večstanovanjskih stavb za spremenjene načine bivanja (arhitektura, logistika, različne stopnje delitve fizičnega dela za z bivalno enoto, pogodbeno oskrba, kombinacije, dinamika).
 - Odprava tehničnih in arhitektonskih ovir na sploh in ne le v bivalnih infrastrukturi starejših, urejanje in pospeševanje javnega transporta (eksplozija cen energentov) in oskrbe. Ali vemo, da se je v letih 2000 do 2006 indeks prepeljanih potnikov v javnem prometu znižal na 50 odstotkov, v cestnem mestnem prevozu na 89 odstotkov, železniški promet pa se je povečal za skromnih 7 odstotkov, kar je še vedno malo. Kako se vozijo, in kako se bodo vozili seniorji v letu 2030?
 - Gospodinjiski »stanovanjski pomočnik« ali hišnik (podobna funkcija) za več bližnjih gospodinjstev, koncentracija, avtomatizacija in informatizacija takih storitev.
 - Tudi davčno dovoljeno delo upokojenih starejših naj omogoča manj obdavčenega dodatnega dela za oskrbo starejših v takih bivalnih enotah.
 - Mehke prostovoljske oblike medsebojne pomoči (ljudje prihajajo sami v različne centre in središča, družabnost, beg iz osamljenosti, zaščita ob posebnih, nepredvidenih dogodkih in potrebni prostori).
 - Medgeneracijski bivalni prostori.
 - Ocena porabe časa (time use) starejših za lastne in druge storitve, vezane na bivalno enoto (stanovanje, hiša, okolica, vrt ipd.) v povezavi z vzdrževanjem in stroški. Sosedska pomoč.
 - Koncipiranje velikih in majhnih oskrbnih mrež in središč, strukture in ponudba, načini opravljanja storitev, davki in podobno v razmerah drugačne teritorializacije Slovenije.
 - Ocena napovedanih razvojnih rešitev do leta 2010 in 2015. Razmejevanje in povezovanje funkcij med različno podprtimi in povezanimi bivalnimi enotami za varno staranje in za dolgotrajno oskrbo (dekompozicija funkcij in ponovna smotrna združevanja ...)
 - Vloga NVsO in drugih nevladnih (humanitarnih) organizacij, država in zasebni sektor, kaj naj bo v gospodinjstvih in družinah.
- To je le nekaj vprašanj, ki so si jih zastavljali na 8. festivalu za tretje življenjsko obdobje udeleženci okrogle mize o bivalni infrastrukturi, o projektih in načinih eksperimentalnega razvijanja alternativnih bivalnih navad za starejše.

Zbral in zapisal: Tomaž Banovec



Domače in tuje politike in upokojeenci

V večini evropskih držav se pokojnine usklajujejo z rastjo plač in z indeksom cen življenjskih potrebščin. Vlade zato skrbijo, da plače in na njih temelječe pokojnine niso previsoke, pa tudi za to, da rast cen ni prevelika.

Razmerje med povprečno izplačanimi plačami in pokojninami se v Sloveniji povečuje, in že v kratkem bo povprečna pokojnina le še 65 odstotkov povprečne plače. Pri tem je značilno prizadevanje, da bi bile plače predstavljale čedalje manjši del prihodkov in zaslužkov iz dela zaposlenih.

Povprečne plače in njihova rast so predmet največje pozornosti. Koliko lahko dvig plač za dve odstotni točki poveča obveznosti države do celotne mase pokojnin, lahko izračunamo. Torej je zadrževanje rasti plač mikavno tudi ob rasti produktivnosti. Zato se del prihodkov iz dela ali zaslužkov plačujejo na druge načine, ki pa ne vplivajo na višino plač in s tem ne na relativno padajoče prihodke 530 tisoč naših upokojeencev (tudi v deležu BDP).

Navajam nekaj takih možnosti urejanja razmerja med plačami in pokojninami:

- vključevanje nizko plačanih delavcev (čista plača, minimalna plača) in znižanja praga zajetja (tudi na manj kot tri zaposlene), kot je bilo storjeno na začetku stoletja, ni imelo večjega vpliva, čeprav je bila možnost velika;
- plačevanje neobdavčenih potnih in drugih stroškov je sestavina zaposlovanja in generator »dnevni migracij«. Cena avtobusne vozovnice sicer velja za večino, saj tako lahko tisti, ki se vozijo, nekaj prihranijo in v letu 2006 je bilo marsikaj povedanega o tem. Že tako dobro plačani menedžerji pa si lahko poleg kilometrin še izboljšajo dohodke s sejninami, s storitvami zdravilišč, s honorarji, z izobraževanjem in na podobne načine. Nič od tega ne gre v osnovo za dvig pokojnin;
- dodatna zasebna pokojninska zavarovanja, ko delodajalec (denimo država za javne uslužbenke) plača zavarovanje, so tudi odlično sredstvo za nižanje povprečnih plač in s tem pokojnin (odložena plačila; tak denar ni plača, je pa premoženje z odloženo uporabo);
- novo je tudi razdeljevanje dobička med zaposlene (naložbe, skladi, delnice) in s tem zadržanje plačil za tri in več let. Tako zadržano plačilo nima značaja plače, ima pa značaj povečanja premoženja, konkretnemu delavcu pa se tako izplačilo ne šteje v pokojninsko osnovo;

- potem gre še za prihodke iz honorarnega dela, socialne prejemke, prejemke od lastne dejavnosti, od prodaje, pa denarne pomoči, darila in drugo, za denarna sredstva iz lastne proizvodnje in za različne bonitete. Nič od tega nima značaja plače in torej ne gre v osnovo za pokojnino in tudi ne za popravke pokojnin 530 tisoč upokojeencev.

V povprečnem slovenskem gospodinjstvu je bilo v letu 2005 od vseh razpoložljivih sredstev samo blizu 58 odstotkov takih, ki so osnova za izračun povprečnih plač (53,4 odstotka kot plača iz delovnega razmerja, iz samozaposlitve pa 5,1 odstotka), kar je tudi osnova za urejanje pokojnin. Krivec ni torej le inflacija, pravi problem usklajevanja pokojnin so dodatna izračunavanja in stroški v vseh sektorjih, tudi na socialnem.

Zanimivost je najnovejša študija z uporabo podatkov v OECD, ki celo idejo o sektorskem dogovarjanju o plačah, kar zagovarjajo naši delodajalci, relativizira in dokazuje, da je boljši krovni dogovor. Sektorski dogovori generirajo prepire, na koncu pa zaradi tekmovalnosti med sektorji vplivajo na povečan obseg plač in na inflacijo.

Nauk: naredimo vse za formalno zadrževanje izplačil v obliki plač in če je vseeno treba kaj povečati, naredimo to kot naložbo v dodatno pokojninsko zavarovanje ali kot naložbo v delež v podjetju. Država bo to manj obdavčila, saj bo bistveno več prihranila pri pokojninah in pri drugih, na plače vezanih transferjih.

O izračunavanju tega pomembnega statističnega podatka se lahko poučimo na spletni strani SURS in Eurostat. Danes je dokaj dinamičen mesečni in letni podatek osnova za izračun inflacije in ena osnovnih maastrichtskih zavez tudi za nas. ICŽP je dogovorjena povprečna mera za povprečno slovensko gospodinjstvo z 2,8 člana. Seniorska gospodinjstva so praviloma manjša, in že tu se kaže velika težava. Imamo 530 tisoč upokojeencev in 340 tisoč starejših od 65 let, upošteva možnost mešanja članstva v gospodinjstvih in različne rešitve v različnih evropskih in naših strategijah, stroški ali ICŽP niso jasni in tudi niso ugotovljivi.

Ankete o potrošnji gospodinjstev za oblikovanje ustreznih agregatov pri nas temeljijo na vzorčnem okviru CRP in na drugih virih. V to zajemanje podatkov je vključeno eno od 1145 gospodinjstev v državi, kar je dokaj skromna številka. Za podrobna pojasnjevanja potrošnje v starejših gospodinjstvih v javnih statistikah še ni sprejeta rešitev, zagotovo pa obstajajo o tem zasebne tržne raziskave, ki pa so poslovna skrivnost.

Kako potrošnje v starejših gospodinjstvih narediti za reprezentančno v vsaj treh skupinah in kako določiti reprezentante za določanje rasti cen, lahko podrobno izvemo iz gradiv SURS. Reprezentanti so: blago in storitve ter nekateri izdatki. Vse to podrobno kontrolirajo Eurostat in drugi. Vendar vsega ni mogoče slediti, opazovati in tu se tudi začena makroekonomska logika in ukrepanje na mikro ravni.

Če ima vlada moč, lahko ne pristane na podražitev opazovanih enot. Primer: ker ima Ljubljana veliko prebivalcev, ki vsi uporabljajo pitno vodo, ima poraba vode veliko težo s tem pa tudi vlada, ki zadrži nekaj zaporednih zvišanj cene. Rezultat je najboljša in hkrati najcenejša voda v državi, za obnovo vodovodov pa ni denarja, zato mesto pač podraži prispevek za uporabo stavbnega zemljišča. Ali je in koliko je prispevek zajet v košarici cen, ne vemo. Cena vode v Ljubljani torej prek plač vpliva na višino pokojnin.

Posebna rešitev za ohranjanje nizke inflacije so subvencije v različne proizvodnje blaga, subvencije v javne ustanove in storitve, subvencije v vstopnine in drugo. Subvencije pa uničujejo konkurenco in zato tudi ni dolgoročnih rešitev problemov.

Nekaj resnice je v tem, da vendarle imamo tudi konkurenco, ki pa je teritorialno in tudi sicer omejena. Položajna renta velikih blagovnih centrov je tolikšna, da zaradi nje ne bomo kupovali mleka na Madžarskem. Subvencije in pomoči ne odpravljajo inflacije, omilijo le njene najhujše posledice.

Bistveno je, da se pri vseh ravnanjih večina pogajalcev zaveda povezanosti tega početja, vendar pri tem molči, ker misli, da sosed tega še ni dojel. Asimetrično informiranost je poznalo človeštvo že veliko pred tem, ko so za to odkritje podelili Nobelovo nagrado. Bodimo pozorni na to dejstvo.

Vprašanje je teoretično: kako naj množimo dva faktorja, pri čemer je prvi bistveno večji od drugega. Matematično bi bilo korektno, če bi pred množenjem povprečne plače ali celotnega sklada z indeksom CŽP vedeli, da je to lahko zelo nevaren postopek. Predvsem je treba opozoriti, da je indeks 1,057 izračunan premalo natančno za množenje velikih zneskov (letni sklad vseh pokojnin). Vendar to ni kdove kako pomembno, saj v tem primeru pač nastopi dogovor, ki ni samo naš, je svetoven.

Opozoril sem na dva pomembna makroekonomska in statistična dejavnika, ki skupaj še z nekaterimi drugimi usodno vplivata na zdajšnji in prihodnji položaj upokojenih, pa tudi na položaj drugih socialnih podpirancev. Podobne razmere in razmišljanja ugotavljamo tudi v EU. Dobro pa bi bilo razumeti razmere, ozadje in medsebojno vplivanje makroekonomskih politik ter včasih tudi navidezno nerazumljive odgovore nekaterih na prav tako navidezno dobre predloge.

Ker je jasno, da se delež pokojnin v primerjavi s plačami absolutno in relativno še naprej zmanjšuje, je razumljivo, da se ljudem še vedno tako zelo mudi v pokoj.

Tomaž Banovec



Največji problem so nizke plače

Za revščino, ni jasne definicije, zato ima vsak svojo, odvisno pač od tega, kaj primerja. Tudi zato je že nekaj časa pereča zahteva, da bi za posameznika ali družinskega člana predpis določil dohodek, ki še zagotavlja preživetje.

Vprašanje je postalo pereče, ko je začela inflacija naraščati. Revščina pa se ne pojavlja le med upokojenci, ampak tudi med zaposlenimi z nizkimi plačami. Na to opozarjam, ker revščine ne moremo reševati s pomočjo pokojninskega sistema, temveč predvsem z ukrepi, ki jih je treba uveljavljati med aktivnim življenjem posameznika.

Vedeti moramo, da je pokojnina pravica, ki temelji na delu, na vplačanih prispevkih, njena višina pa odvisna tudi od dolžine pokojninske dobe. Torej sta za gmotni položaj upokojencev ob upokojitvi odločilna dva dejavnika, to je plača in delovna doba, ki pa sta subjektivne narave.

Po junijskih podatkih ZPIZ je število vseh prejemnikov pokojnin 527.535, všteti tudi prejemnike sorazmernih pokojnin, od tega je starostnih upokojencev 341.786. Brez upoštevanja prejemnikov sorazmernih pokojnin je vseh upokojencev 477.262, od tega je starostnih 304.951. Mednje pa niso všteti vojaški upokojenci, prejemniki akontacij pokojnin, kmečki upokojenci po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov in prejemniki državnih pokojnin. In če upoštevamo tudi te kategorije, je bilo junija letos 550.886 prejemnikov pokojnin.

Te podatke navajam, ker je iz njih sledi, da upokojenci sestavljajo četrtno vseh prebivalcev Slovenije. Za njihov gmotni položaj je zato odgovorna vsa družba, zlasti pa vsi, ki oblikujejo in sprejemajo ustrezno zakonodajo. Na to opozarjam, ker se je po reformi pokojninskega sistema že večkrat spremenila pravna ureditev, ki zadeva usklajevanja pokojnin. Izkušnje pa kažejo, da je prav sistem usklajevanja pokojnin tisti dejavnik, ki pomembno vpliva na obseg odhodkov pokojninske blagajne.

Pravni instituti pokojninskega sistema.

Obstajata dva pravna instituta, ki zagotavljata socialno varnost upokojencem z nizkimi pokojninami. Oba sta v tem sistemu že dolgo uveljavljena, eden od njiju je bil spremenjen prav v začetku letošnjega leta.

Najnižja pokojninska osnova.

Vemo, da je bilo pred uveljavitvijo pokojninske reforme razmerje med najnižjo in najvišjo pokojninsko osnovo 1:4,8, zdaj je le še 1:4. Že v uvodu sem poudarila, da je za višino pokojnine ob upokojitvi poleg pokojninske dobe odločilna še plača, ki jo je zavarovanec dobival v času aktivnega dela. V skladu z zakonodajo vplivajo na pokojninsko osnovo plače od leta 1970 dalje. Pred reformo so štejele plače iz obdobja najugodnejših zaporednih 10 let, z reformo pa smo leta postopoma povečali, tako da letos pri ugotavljanju pokojninske osnove upoštevamo osnove plače za 18 let. Ukrep je bil poleg drugih, s katerimi smo zaostriili pogoje za upokojitev (višja starost, daljša pokojninska doba itd.), uveljavljen za to, da bi dosegli temeljni cilj reforme - zagotoviti dolgoročno finančno vzdržnost pokojninske blagajne.

Kaj pomeni pravica do odmere pokojnine od najnižje pokojninske osnove? Da se zavarovancu pokojnina odmeri od takšne osnove tedaj, če ugotovljena osnova, izračunana na podlagi njegovih plač, ne dosega zneska najnižje pokojninske osnove. Zato takemu zavarovancu zakon že ob upokojitvi zagotavlja višjo pokojnino, kot bi mu šla na podlagi njegovih plač. Iz dolgoletnih izkušenj vem, da takšni primeri niso redki. Lani je bila najnižja pokojninska osnova 476 evrov, letos pa je 494 evrov. Najnižja pokojninska osnova se iz leta v leto spreminja, ker se usklajuje po enakih načelih kot pokojnine.

Vsak zavarovanec je upravičen tudi do zajamčene pokojnine, ki je 35 odstotkov najnižje pokojninske osnove in je bila lani 166 evrov, letos pa je 173 evrov. Ta višina pokojnine je hkrati tudi pokojnina za najnižjo možno zavarovalno dobo torej za 15 let dela.

Državna pokojnina, ki ne temelji na vplačanih prispevkih, je le nekoliko nižja in je bila po podatkih za junij 164 evrov, prejemale pa jo je 16.819 upravičencev.

Varstveni dodatek.

Omenila sem že, da je ta dodatek namenjen izboljšanju materialnega položaja upokojencev z najnižjimi pokojninami, ki skupaj z dohodki družinskih članov, s katerimi živijo v skupnem gospodinjstvu, ne dosegajo



predpisanega cenzusa. Ta dodatek je v pokojninskem sistemu že dolgo v veljavi, saj sistem med drugim temelji tudi na načelu vzajemnosti in solidarnosti.

Do varstvenega dodatka pa so upravičeni le tisti upokojenci, ki izpolnjujejo pogoje dohodkovnega in premoženjskega cenzusa. Varstveni dodatek tudi ni enoten za vse upravičence, ampak je različen. Na njegovo višino vpliva pri starostnih in invalidskih upokojencih dolžina pokojninske dobe, pri vdovski ali družinski pokojnini pa število uživalcev teh pokojnin. Za določitev višine varstvenega dodatka je pomembna osnova, od katere se odmeri varstveni dodatek. Tako je osnova za odmero dodatnih pravic po novembrski uskladitvi leta 2006 znašala 369 evrov.

Zaradi uveljavitve zakona o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v republiki Sloveniji in zavrlo naraščanja inflacije v letu 2007 je bila ogrožena socialna varnost prav tistih upokojencev, ki so bili upravičeni do varstvenega dodatka, saj se je za mnoge zmanjšal, nekateri pa so ga celo izgubili.

Predstavniki upokojencev smo pravočasno opozarjali, da takšna rešitev varstvenega dodatka, kot je bila uveljavljena v začetku 2007, ni sprejemljiva, žal pa so naša opozorila naletela na gluha ušesa. Končno pa so opozorila le naletela na razumevanje, resnici na ljubo pa je treba tudi povedati, da je zakon zvišal mejni znesek, ki predstavlja mejno vrednost za pridobitev pravice do varstvenega dodatka v primerjavi s prejšnjo ureditvijo. Jasno je določil, da je mejni znesek za pridobitev pravice do varstvenega dodatka 81,6 odstotka najnižje pokojninske osnove, kar je 403 evre. Če bi ostalo pri stari ureditvi, bi bil mejni znesek 382 evrov. Seveda se je tudi ob določitvi nove mejne vrednosti za pridobitev pravice do varstvenega dodatka zastavljalo vprašanje, ali je to res tisti znesek, na podlagi katerega je mogoče zagotoviti socialno varnost upokojencev z nizkimi pokojninami. Mnogi menijo, da ne, saj je pravica do varstvenega dodatka zagotovljena le tistim, ki izpolnjujejo dokaj ostre pogoje tako dohodkovnega, kot tudi premoženjskega cenzusa.

Zato ne preseneča, da so nekateri skušali predvolilno obdobje izkoristiti za izboljšanje volilnega rezultata posameznih strank s poudarjanjem zaskrbljenosti za socialno varnost upokojencev. Mnenja o ukrepu, ki je bil sprejet z zakonom o enkratnem pokojninskem dodatku, so različna. Po tem zakonu enkratni pokojninski dodatek ni bil enoten, temveč je bil ob izplačilu pokojnin za mesec avgust izplačan v treh različnih zneskih.

Po mnenju mnogih je šlo za volilni »bonbonček«, ki pa ne rešuje temeljnega problema, ki je - kako zagotoviti dostojno preživetje velikemu delu upokojencev z nizkimi pokojninami.

Ker gre za veliko število prebivalcev, morajo biti rešitve skrbno pripravljene in sprejete z vso odgovornostjo. Dejstvo, da se že vse od uveljavitve reforme v škodo upokojencev zmanjšuje razmerje med povprečno plačo in pokojnino, pa nedvomno opozarja, da se bo treba kar najodgovorneje spopasti s problematiko vrednosti pokojnine na podlagi minulega dela in vplačanih prispevkov ter ohranjanja njene realne vrednosti.

Problema ni mogoče reševati le s popravki, kot so draginjski dodatki, saj je nizka pokojnina rezultat nizkih plač, kar je tudi temeljni problem.

Anka Tomišek

Nasilje nad starejšimi

O nasilju nad starejšimi ljudmi smo v Sloveniji prvič javno spregovorili leta 2000 na posvetu Gerontološkega društva Slovenije, na katerem so sodelovali strokovnjaki različnih področij. Tedaj sprejeti sklepi so spodbudili številne akcije zlasti nevladnih organizacij in nekaterih drugih strokovnih ustanov.

Katere oblike nasilja so najpogostejše?

Psihično ali čustveno nasilje se kaže v sovražnem vedenju do starejših, v grožnjah, poniževanju, omejevanju bolnikovih potreb, v socialni izolaciji in posledično v hudem trpljenju.

Kršenje človekovih pravic in svoboščin se kaže kot omejevanje pravice do dostojanstva osebnosti, pravice do odločanja o sebi, kot odrekanje volilne pravice in kot omejevanju svobode vesti (npr. svoboda veroizpovedi) ipd.

Telesno in fizično nasilje je prepoznavno ne le po različnih udarcih, temveč ima še druge pojavne oblike, kot so grožnje, omejevanje osnovnih potreb (voda, hrana), omejevanje dostopa do zdravnika, prepoved ogrevanja stanovanja ipd.

Materialno ali finančno nasilje in zlorabe predstavlja odvzem pokojnine in drugih predmetov, vnovčenje čekov brez dovoljenja lastnika, ponarejanje podpisa na dokumentih, pogodbah, prepisih premoženja.

Verbalno nasilje, ki se kaže v vedenju svojcev, negovalcev, ko starejše in bolne žalijo z grobimi besedami, jih podcenjujejo, se jim posmehujejo, jih ponižujejo, kar vse je podobno sovražnemu govoru.

Zapuščенost starejših in bolnih ljudi je vse pogostejši pojav. Vse več starejših živi samih, osamljenih, bolnih, brez osnovnih pogojev za življenje, ker so jih zapustili svojci ali drugi bližnji.

Medicinska zloraba se v zadnjem času omenja kot odnos do starejših bolnikov, ki se kaže kot prepogosto dajanje pomirjeval in kot neutemeljena zavrnitev terapije ali njena prekinitve, čeprav jo starostnik potrebuje.

Spolna zloraba je v starostnem obdobju manj zaznavna, se pa srečujemo s pojavi napačnega pojmovanja ljubezenskih čustev, zasmeševanja, razgaljenja in fotografiranja, zlasti bolnikov.

Diskriminacija in neenakost starejših

Starejši ljudje se srečujejo še z drugimi negativnimi pojavi, kot so diskriminacija, neenakost obravnave in postopkov, nedostopnost do življenjskih potrebščin in zdravstvenih ter drugih storitev.

- Danes predstavlja velik zdravstveni problem, da nezdravljeni starejši ljudje nimajo možnosti za zdravstveno nego na domu, negovalnih oddelkov ali bolnišnic pa ni. Odzivnost medijev je slaba, družbeni in politični dejavniki pa se izmikajo tej problematiki.
- Načrtovalci stanovanjskih sosesk ne upoštevajo zakonskega načela, da naj bi gradili stanovanja, primerna starejšim in invalidom, ter vsem starostnim strukturam omogočili dostopnost do stanovanj, kar bi pripomoglo k boljšemu medgeneracijskemu sožitju.
- Omejene so možnosti dostopa do rekreacijskih in kulturnih objektov, majhnih trgovin, prijaznega prometa, do zdravstvenih in drugih storitev, saj je bilo v Sloveniji v zadnjem času v javnem prevozu odpravljenih kar štiristo prometnih povezav.
- S hitrim uvajanjem sodobne informatike so starejši ljudje prikrajšani tudi za osnovne informacije, kar jim povzroča resne težave, mnogi pa tudi nimajo ne znanja ne denarja za nakup informativnih sredstev.
- Upokojeni strokovnjaki nimajo možnosti, da bi sodelovali v raziskavah in pri vodenju programov, čeprav je njihovo znanje obogateno tudi z izkušnjami. V medijih se o staranju piše in govori zgolj na podlagi negativnih, enostranskih ocen. V šolah pogrešamo socialno, kulturno vzgojo o medsebojnih odnosih, predvsem pa nimamo izdelanih moralnih vrednot, ki bi nas usmerjale v pravičnejšo družbo za vse generacije.
- Spremeniti je treba odnos do starejših ljudi in do staranja, ki ne sme biti breme družbe, temveč vrednota in nova kakovost življenja, ki temelji na medgeneracijskem sodelovanju in medsebojni solidarnosti.

Koliko je nasilja nad starejšimi?

Starejši ljudje ne prijavljajo nasilja, saj zanje ni varnih hiš in drugih oblik zaščite. Bojijo se, da se bodo razmere v družini po prijavi še poslabšale.



Po podatkih generalne policijske uprave narašča število žrtev kaznivih dejanj, starih več kot 64 let. V letu 2006 je bilo takih žrtev 4336, v letu 2007 pa 4604 ali 368 več. Največ kaznivih dejanj je zoper premoženje - kar 84 odstotkov, sledijo dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, varnost in fizično nasilje. Zamolčanih ali neprijavljenih primerov pa je še veliko več.

Med žrtvami nasilja je 83 odstotkov oseb, ki imajo zdravstvene težave ali pa so gibalno ovirane in odvisne od svojcev. Po starosti je med žrtvami nasilja največ starejših od 75 let. Po spolu ni bistvenih razlik, so pa moški veliko bolj pogosto žrtve materialnih zlorab, ženske pa so predvsem žrtve psihičnega in telesnega nasilja.

In kdo so storilci kaznivih dejanj? V družini je največ nasilja, ki ga povzročajo zakonci, otroci, vnuki, sorodniki, prijatelji in tudi sosedi. V institucijah pa so najpogosteje storilci negovalci, ki tudi zaradi neznanja in preobremenjenosti ne obvladujejo stikov s starejšimi, posledica tega pa je nasilno komuniciranje.

Čeprav se nasilje v družini dogaja le nad eno osebo, so pri tem prizadeti vsi družinski člani, zlasti še mladi, spodkopano je medgeneracijsko sožitje. Zanimivi so primeri, ki kažejo, da v zadnjem času prav vnuki in vnukinje stopajo v bran dedkov in babic in prijavljajo nasilje, ki ga povzročajo drugi družinski člani ali sorodniki.

Kakšne so aktivnosti v ZDUS?

Člani nevladnih organizacij živijo v krajevnem okolju in poznajo problematiko različnih generacij ter tako lahko veliko pripomorejo k osveščanju širše javnosti in posameznih ogroženih skupin.

Projekt Starejši za starejše in večjo kakovost življenja doma, ki ga s prostovoljci uresničuje ZDUS, vključuje tudi varno življenje doma in spodbuja različne aktivnosti starejših prostovoljcev za pomoč starejšim in družini. S tem ko prostovoljci društev upokojencev obiskujejo starostnike, ugotavljajo, kaj potrebujejo. Med 50 tisoč obiskanimi starejšimi osebami je bilo kar 9800 primerov, ko je bila potrebna intervencija pri patronažni službi, pri centrih za socialno delo, Rdečem križu, Karitasu in pri drugih službah. Na vse te potrebe opozarjamo občinske in državne institucije.

Za učinkovitejše uresničevanje zakona o preprečevanju nasilja v družini je treba pripraviti podzakonske akte in sprejeti nacionalni program, ki bodo temeljili na celovitosti, strokovnosti in ki bo upošteval tudi vlogo nevladnih organizacij.

Starejši ljudje potrebujejo spremljevalca in zagovornika tudi na lokalni ravni, saj se bodo le tako lahko učinkovito postavili po robu nasilju. Uvesti je treba brezplačne telefonske svetovalnice in omogočiti dostop do krajevnih centrov brezplačne pravne pomoči.

Spodbujati je treba raziskovalno dejavnost, pripraviti letne analize teh negativnih pojavov, izboljšati pretok informacij in spodbuditi strokovno sodelovanje med vsemi pristojnimi službami na lokalni in nacionalni ravni.

Angelca Žiberna

Ob svetovnem dnevu boja proti revščini

Sloga – Slovenska platforma razvojnih nevladnih organizacij, Slovenska mreža prostovoljskih organizacij in Nacionalni forum humanitarnih organizacij Slovenije, njegova članica je tudi Zveza društev upokojencev Slovenije, je ob 17. oktobru, svetovnem dnevu boja proti revščini sprejela izjavo, v kateri med drugim piše:

»Ne dovolimo, da v bogati deželi, kakršna Slovenija je, ljudje živijo v velikem pomanjkanju. Pozivamo novi parlament in prihodnjo vlado, da vso pozornost posvetita preživetju spodnje tretjine slovenskega prebivalstva.

Humanitarne in razvojne nevladne organizacije, ki vemo, kako živijo ljudje v Sloveniji in po svetu, ne pristajamo na krivice okoli nas. Pozivamo vse ljudi dobre volje, da nam pomagajo iskati rešitve za odpravo revščine pri nas in v svetu.

Prav vsak od nas lahko prispeva po svojih močeh.«

Poslanico s podobno vsebino je na Evropsko unijo in države članice

naslovila direktorica evropskega združenja starejših AGE, ki povezuje 150 organizacij starejših s 25 milijoni članov. Končuje jo z naslednjo mislijo:

»Spričo trenutne finančne in ekonomske krize v AGE opozarjamo, da je čas za akcijo za zaščito prihodkov oseb iz najbolj ranljivih skupin, kot so, denimo, starejši. Potek reform pokojninskih sistemov, ko odgovornost postopoma prehaja z držav na posameznike, sredstva starejših prepušča ekonomskim gibanjem in tržnim špekulacijam, kar bo le še povečalo tveganje za poglobljanje revščine med bolj ranljivimi skupinami ljudi, še zlasti med upokojenci z nizkimi dogodki in starejšimi ženskami.«

AGE zato poziva Evropsko unijo in države članice, da sprejeme pobude, kot so zakonodajni ukrepi za spopad z naraščajočo revščino in socialno izključenostjo med starejšimi. Zdajšnji ekonomski kontekst opozarja na potrebo po vladnih akcijah.

Opozorilo Vzajemne samopomoči

V Zvezi društev upokojencev smo se v začetku minulega leta lotili posodabljanja vodenja sklada Vzajemne samopomoči s prenosom ročno vodene evidence za več kot 90 tisoč članov sklada v računalniško obdelavo. Pozvali smo vsa društva, ki imajo člane sklada, da nam pošljejo sezname članov, pri tem pa smo naleteli na številne težave, saj veliko društev nima urejenih podatkov.

Kljub večkratnim pozivom nam nekatera društva še vedno niso poslala zahtevanih podatkov, kar onemogoča začetek druge faze tega posodabljanja – to je poimenskega evidentiranja plačil članarine. Upamo, da bomo kljub naštetim težavam s posodabljanjem evidenc Vzajemne samopomoči končali do konca leta.

Društva zato vnovič pozivamo, da ob vsakem nakazilu prispevka za Vzajemno samopomoč priložijo seznam članov, za katere plačujejo

prispevek, in ne tako kot doslej, ko so društva pošiljala le kopije plačilnega naloga s pripisom, za koliko članov je bil plačan prispevek. Iz seznama mora biti tudi vidno, ali je bil kak prispevek izjemoma nakazan za minulo leto. Nakazila brez takega seznama bomo zavrnil, denar pa vrnili pošiljatelju.

Še enkrat vas prosimo, da temeljito pregledate evidence Vzajemne samopomoči in do konca leta pridobite evidenčne številke članov, ki plačujejo Vzajemno samopomoč. Za evidenčno številko novega člana pa takoj po vpisu ali najkasneje do konca leta ZDUS pošljite pristopnico, s katero član vstopa v Vzajemno samopomoč. Odslej bomo dosledno spoštovali pravila poslovanja Vzajemne samopomoči, zato ne bomo izplačevali posmrtnin, če članarina ne bo plačana in če članstvo ne bo evidentirano v skladu s pravili.

Živeti v domu starejših Laško



Plačano sporočilo

Dom starejših Laško deluje že sedem let. Dom ima koncesijo za 165 mest, oskrbovanci pa prebivajo v eno- ali dvoposteljnih sobah v stanovanjskem delu, v eno-, dvo- ali triposteljnih sobah na negovalnem oddelku ter v dvoposteljnih sobah na varovanem oddelku, ki je namenjen stanovalcem z demenco. V domu opravljamo osnovno oskrbo, socialno oskrbo in zdravstveno nego, vključno s fizioterapijo in delovno terapijo.

Zavedamo se, da je za vsakega stanovalca zelo težka odločitev, da zapusti svoje domače okolje in se preseli v dom starejših. Prav tako se z mnogimi vprašanji srečujejo tudi svojci. Prav zavoljo tega skušamo zaposleni pri svojem delu tako s stanovalci, kot tudi s svojci vzpostaviti pristne odnose na osebnih ravni. Vsakemu posamezniku skušamo po najboljših možnostih zagotoviti potrebno pomoč, obenem pa spoštujemo njihove odločitve, pravico do zasebnosti, drugačnosti in jim omogočamo izbiro. Posameznega stanovalca skušamo obravnavati individualno. Stanovalcem pri individualnem delu nudimo sprehode, obiske trgovine, frizerja, športnih prireditev, koncertov in drugega.

Uvajamo skupnostno delo, saj se nenehno povezujemo s širšim socialnim okoljem, kamor sodijo društva iz bližnje in širše okolice ter šole in vrtec. Dobro razvito imamo tudi skupinsko delo s stanovalci, saj so povezani v pevsko, kuharsko, sprostitveno in molitveno skupino ter v bralni krožek, organizirana je skupinska telovadba, srečuje se športna skupina, sem pa sodijo tudi tri skupine za samopomoč. Skupina starejših ljudi za samopomoč je skupina naključno izbranih stanovalcev, ki ustvari prijateljsko skupino, kjer se oskrbovanci srečujejo enkrat na teden in se pogovarjajo.

Prostovoljci so predvsem mlajše upokojenke, strokovni delavci iz okolice, študentje fakultete za socialno delo, dijaki srednjih šol in učenci OŠ Laško in Debro. Gre za tako imenovani daj-dam od-

nos, v katerem pridobivata oba - stanovalci in prostovoljec.

Mladi prostovoljci vsak teden prihajajo na obisk k našim stanovalcem in z veseljem opažamo, da se nemalokrat stikejo stiki, ki se ne končajo s koncem šolskega leta. Prostovoljno delo mladih v DSL koordinira socialna delavka.

Ker se pri starejših pogosto srečujemo s pojavi demence, smo z letom 2004 organizirali varovani oddelki, kjer v obliki gospodinjske skupine prebiva trinajst stanovalcev. Osebam z demenco, ki se zaradi napredovanja bolezni ne morejo več samostojno gibati, zagotavljamo varstvo na drugih oddelkih doma. Na varovanem oddelku za osebe z demenco je zagotovljena stalnost kadra, kar je za osebe z demenco zelo pomembno. V oddelku je navzoča ena negovalka, v strokovno delo pa se vsak dan vključujejo tudi medicinska sestra, socialna delavka, delovna terapevtka in fizioterapevtka. Aktivnosti oddelka za osebe z demenco se prepletajo z drugimi dejavnostmi v domu. V središču pozornosti pa je vedno posameznik s svojimi potrebami, željami in interesi. Pri delu s stanovalci si pomagamo z njihovo biografijo, saj iz nje dobimo informacije o vlogah, ki so jih igrali v svojem življenju.

Zavedamo se, da na zdravje in dobro počutje starostnika v veliki meri vplivajo posamezniku prilagojena izraba prostega časa in ustrezni socialni stiki. Program družabništva je namenjen teže gibljivim stanovalcem kot pomoč pri ohranjanju in širitvi socialnih stikov ter medsebojni komunikaciji, kar je dodaten prispevek k večji kakovosti življenja v domu. Več pozornosti namenimo predvsem novim stanovalcem, ki potrebujejo pomoč pri spoznavanju novega življenjskega okolja in prilagajanju nanj ter pri navezovanju stikov s sostanovalci.

Janja Podkoritnik Kamenshek, univ. dipl. soc. del.

Marjeta Vrbovšek, dipl. delovna terapevtka

Ali pri zdravniku niste bili zadovoljni?

Dostopnost revnejšega prebivalstva, zlasti pa starejših do zdravstvenega varstva se slabša. Naraščajoče število zasebnikov jemlje v svoje ambulante samo določeno število pacientov, zato so ambulante v javnem zdravstvenem sistemu preobremenjene z nujnimi primeri. V zasebnih ambulantah opuščajo nekatere vitalne diagnostične metode. Preobremenjeni delavci v javnem zdravstvu pogosto niso prijazni do bolnikov, nimajo časa za delo z bolniki s posebnimi potrebami (gluhi, gibalno moteni, bolniki s težavami v duševnem zdravju).

Javni zdravstveni delavci, ki delajo tudi v zasebni praksi, s svojimi pacienti prednostno polnijo čakalne liste za življenjsko pomembne diagnostične posege in operacije. Bolnišnice prehitro odpuščajo bolnike domov, ne da bi bilo poskrbljeno za obravnavo bolnikov v primarnem zdravstvu takoj po odpustu. Čedalje pogostejši so primeri, ko tako v javnem, kot v zasebnem zdravstvu dodatno zaračunavajo storitve, ki so že pokrite z obveznim zdravstvenim zavarovanjem. Pacienti se čutijo nemočne, v samem zdravstvenem sistemu se ne upajo pritoževati, ker se bojijo, da bodo imeli potem še več težav.

Vse to so razlogi, ki so Celjane spodbudili, da so s podporo Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije uvedli prvo zdravstveno informativno točko za starejše.

Cilji projekta je olajšati vstop v zdravstveni sistem. Vabijo vse, ki menite, da v zdravstvenem domu, pri zdravniku zasebniku, v bolnišnici, na domu (patronaža) ali v domu za starejše niste bili primerno sprejeti ali obravnavani, ne morete priti do zdravnika, zobozdravnika, diagnostične metode ali operacije, da jim to sporočite.

Kako z infotočko v stik? V uradu Pokrajinske zveze društev upokojenec Celje na Jurčičevi ulici 6 so odprli stalno telefonsko linijo 03/427 95 40/41 in e-mail: pzdu.celje@gmail.com. Če boste poklicali med 8. in 12. uro, se bo oglasila njihova sodelavka. Njej boste lahko zaupali svojo pritožbo bodisi anonimno ali pa jim boste povedali svoje ime in priimek. Vašega imena ne bodo posredovali nikomur, ne da bi v to pisno privolili. Če boste klicali v času zunaj uradnih ur, boste lahko pustili svojo telefonsko številko na telefonski tajnici. Naslednje jutro vas bodo poklicali in se z vami pogovorili o težavah, s katerimi se soočate v zdravstvenem sistemu.

Kličete lahko od kjerkoli po Sloveniji. Vaše pripombe in pritožbe bodo skušali rešiti skupaj s strokovnjaki Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Postopnost uvajanja projekta. Zveza društev upokojenec Slovenije prav zdaj pripravlja informacijo za celoten slovenski prostor o prepoznavnosti obstoja in cilja infotočke. Strokovna služba pokrajinske zveze sprejema klice – sporočila posameznikov, ki so bodisi podpisana bodisi anonimna. V službi deluje telefonski odzivnik, ki sprejema sporočila tudi zunaj delovnega časa.

V naslednji fazi bodo v strokovni službi te pokrajinske zveze zagotovljene možnosti za strokovno svetovanje ali informiranje, za stike z institucijami, katerih dejavnost zadeva vsebinsko iskane pomoči posameznikov,

za sintetiziranje pestrosti in pogostosti zahtevkov posameznikov, za pravo poročilo o doseganju pričakovanih učinkov.

Oblike in vrste pomoči v infotočki. Glavna pozornost pri posredovanju pomoči infotočke velja zdravstvu in zdravstvenemu varstvu. Starejši se v življenju srečujejo s situacijami z drugih področij, ki pa posredno prav tako vplivajo na njihovo zdravstveno stanje. Zato bo strokovno pomoč v obliki nasvetov in informacij treba razširiti tudi na preostala vsebinska področja, kot so statusna vprašanja, stanovanja, pravna vprašanja, nasilje nad starejšimi, diskriminacija, odnosi v družini ipd.



Sprejet statut: Zbor članov Zveze društev upokojenec Slovenije je v skladu z zakonom o društvih (ZDru-1, Ur. list RS Št. 61/06) 30. septembra 2008 sprejel posodobljen in z zakonom o društvih usklajen statuta zveze. Zbor članov je bil v času kongresa za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu v Ljubljani.